

УДК 327.8

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Сталовєрова Г.В.

Національний університет водного господарства і природокористування

Іщенко А.О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Підводяться підсумки безпекової політики британського коаліційного уряду Д. Кемерона (2010–2015); доведено, що політичним силам консерваторів та ліберал-демократів для проведення однострійного курсу у сфері нацбезпеки потрібно було йти на компроміси, а також аналізується проблематика безпекової стратегії на парламентських виборах 2015 р., зокрема, проводиться порівняльний аналіз положень сучасної безпекової стратегії провідних партій Великобританії

Ключові слова: Великобританія, безпекова політика, ЄС, НАТО, політичні партії, парламентські вибори.

Постановка проблеми. В умовах виникнення нових викликів та загроз, трансформації системи міжнародної безпеки, питання безпекової політики часто стають об'єктом уваги британської спільноти та експертів. Відсутність міжпартійного консенсусу по більшості положень безпекової стратегії Великобританії у ході передвиборчої кампанії 2015 р. роблять дискусію про перспективи британської безпекової політики ще більше актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У політологічній площині проблематика сучасної безпекової політики провідних політичних партій Великобританії розглядалася авторитетними англійськими ученими Дж. Річардсом [12], Дж. Кіркомпом [10], С. Біскопом [6], А. Коетем [8]. В українській політологічній літературі практично відсутні спеціальні праці з даної проблематики.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження визначає характер і напрями еволюцій позицій політичних партій Великобританії щодо політики у сфері безпеки у XXI столітті, аналіз принципів формування та визначення засобів реалізації політики цієї країни в міжнародних організаціях.

Відповідно до сформульованої мети вирішувалися наступні **завдання:** здійснення порівняльного аналізу сучасної безпекової політики провідних партій Великобританії, встановлення рівня їхнього взаємовпливу і взаємозалежності, виявлення їх впливу на формування громадської думки Великобританії.

Виклад основного матеріалу дослідження. У травні 2010 р. вперше після Другої світової війни в Великобританії був сформований коаліційний уряд, який очолив лідер консерваторів Д. Кемерон. Незважаючи на те, що коаліція торі та ліберал-демократів, має різні погляди на розв'язання внутрішньо- та зовнішньополітичних питань, цей уряд довів свою життєздатність. Хоча пріоритетного значення набули проблеми соціально-економічного розвитку та подолання наслідків світової фінансової кризи, питанням безпеки також надається велике значення.

Же у жовтні 2010 р. на розгляд спільноти уряд надав стратегію національної безпеки,

яка повинна була не лише надати аналіз актуальних викликів та загроз, але й забезпечити тісний взаємозв'язок із зовнішньою та фінансово-економічною політикою Кабінету. Крім того, для координації політики в сфері безпеки була створена Рада національної безпеки.

Лейтмотивом нової безпекової політики стало скорочення витрат на оборону та військових сил у рамках подолання бюджетного дефіциту. Рівень військових витрат знизився з 2,5% ВВП в 2010 р. до 2,2 ВВП в 2014 р. [8, с. 212], а чисельність військових була скорочена з 190 тис. в 2010 р. до 159 тис. в 2014 р. [5, с. 123]. До 2020 р. уряд запланував подальше скорочення озброєних сил до 142 тис. осіб [5, с. 124].

З метою економії уряд відмовився від розробки і прийняття на озброєння ряду зразків нової бойової техніки, включаючи, наприклад, літаки дальньої морської розвідки й патрулювання «Німрод». Довгий час залишалося відкритим питання про будівництво відразу двох авіаносців на кшталт «Куїн Елізабет», які повинні прийти на зміну списаним у 2014 р. авіаносцям на кшталт «Інвінсібл». Однак, якщо б відмінили будівництво хоча б одного з нових авіаносців, то це б позначилося негативно на британській безпековій політиці, і в решті решт було вирішено притримуватися першочергових планів.

Проведення однострійного курсу у сфері безпеки ускладнювалося необхідністю досягнення компромісів між партнерами по коаліції, враховуючи що погляди консерваторів та ліберал-демократів співпадали далеко не завжди, і ліберал-демократи вже з весни 2011 р. стали намагатися більш послідовно відстоювати свої позиції [3, с. 22], хоча їх вплив був обмежений кількісною перевагою торі як в Кабінеті, так і в керівництві Міністерства оборони.

Головним каменем спотикання стало питання про заміну чотирьох підводних човнів типу «Венгард» – єдиних носіїв британської ядерної зброї, строк експлуатації яких закінчується у 2025–2030 рр. Згідно цього лише активна фаза будівництва нових ракетноносців потребує по попереднім оцінкам 25–30 млрд. ф. ст. [15] (тобто більше 70% річного військового бюджету). Ліберал-демократи виступили проти рів-

ноцінної заміни підводних човнів, пропонуючи потратити хоча б частину коштів на розвиток звичайних збройних сил, хоча будівництво лише трьох нових ракетноносців (замість чотирьох) не дозволить нести бойове чергування безперервно, з чим не могли погодитися консерватори. Партнери по коаліції так і не змогли прийти до згоди, і остаточне розв'язання цього питання було відкладене до 2016 р.

Іншим принципово важливим моментом стала проблема військово-політичного співробітництва з ЄС. Якщо консерватори традиційно надавали перевагу розвитку відносин з США і НАТО, то ліберал-демократи, не заперечуючи важливості трансатлантичного партнерства, навпаки, бачили в ЄС важливого союзника, у т.ч. у сфері безпеки. Домовитися партнерам так і не вдалося, і вибір був зроблений на користь двосторонніх відносин: 2 грудня 2010 р. була підписана англо-французька угода про співробітництво в галузі безпеки.

На відміну від концептуальних питань коаліція продемонструвала єдність з питань участі британських збройних сил в операціях за кордоном. Через 12 років війни в Афганістані, що обернулося для Лондона серйозними матеріальними витратами, був розпочатий вивід британських військ з цієї країни: якщо в 2009-2012 рр. там знаходилося близько 9,5 тис. британських військовослужбовців [14], то вже до грудня 2014 р. війська були в основному виведені, а мандат Міжнародних сил сприяння безпеки завершений. У лютому 2015 р. в Афганістані залишалося менше 500 британських військових [14].

У 2011 р. Великобританія прийняла активну участь в операції по забезпеченню безполітної зони над Лівією. Літаки Королівських ВПС виконали більше 2 тис. бойових вильотів, що склало 20% від загального числа країн, які брали участь в операції [11, с. 53]. Практика нанесення авіа ударів без проведення наземної фази отримала подальше продовження у 2014 р., коли Лондон приєднався до військової операції проти бойовиків Ісламської держави Іраку і Леванту. За період з жовтня 2014 р. по березень 2015 р. британські літаки нанесли більше 200 ударів по позиціям ІГІЛ (6% від їх загального числа) [11, с. 54].

У цілому успішний з військової точки зору досвід проведення операцій проти прибічників М. Каддафі в 2011 р. і проти ІГІЛ в 2014 р. наглядно продемонстрував переваги авіаударів в порівнянні з наземними вторгненнями, котрі продовжували асоціюватися у багатьох британців з затяжними кампаніями в Іраку та Афганістані. Більш зважений підхід до участі у закордонних операціях переважав у палаті обшин, коли вона у серпні 2013 р. висловилася проти військової участі у передбаченій на той момент військової операції в Сирії по скиненню легітимно обраного Б. Асада.

Хоча напередодні парламентських виборів, які відбулися 7 травня 2015 р., основна увага традиційно приділялася проблемам соціально-економічного розвитку, питання зовнішньої та безпекової політики також висвітлювалися досить широко. Хоча за п'ять років перебуван-

ня при владі консерватори і ліберал-демократи зуміли розробити і приступити до здійснення нової безпекової політики, яка значною мірою відповідала сучасним реаліям, відбулися масштабні скорочення засобів на оборону та військовослужбовців. У результаті передвиборча кампанія 2015 р. стимулювала активні дискусії з питань безпеки, а відповідні розділи були включені у передвиборчі маніфести усіх ведучих британських політичних партій.

Основи безпекової політики Консервативної партії були викладені ще в стратегії національної безпеки 2010 р., так що торі лише актуалізували деякі їх положення. Консерватори пообіцяли зберегти рівень оборонних витрат на рівні не нижчому ніж 2% ВВП у відповідності з критеріями НАТО.

У галузі міжнародного військового співробітництва консерватори традиційно розглядали у якості основних союзників Британії НАТО, США, ЄС, а також Співдружність націй. При цьому у передвиборчому маніфесті повторювалася обіцянка Д. Камерона провести в 2017 р. референдум про членство в ЄС. Особливо підкреслювалася необхідність довести до кінця операцію проти ІГІЛ, а також підтримувати територіальну цілісність України [9].

Передвиборчий маніфест консерваторів у галузі безпеки у багатьох аспектах повторював ключові положення прийнятих раніше. У той же час, торі включили в неї питання про боротьбу з ІГІЛ і про конфлікт на Україні.

Розділи по зовнішній політиці і безпеці у передвиборчому маніфесті Лейбористської партії багато в чому перегукувалися з обіцянками консерваторів. Лейбористи виступили за розробку нового огляду безпеки і за збереження «мінімальних сил ядерного стримування, достатніх для постійного бойового чергування» [9]. З часів Т. Блера лейбористи завжди виступали за розширення співробітництва з ЄС, однак в цей раз навіть вони, орієнтуючись на зростання популярності євроскептиків, заявили про неготовність передавати нові повноваження Брюсселю без проведення референдуму про членство Британії в ЄС. Разом з консерваторами Лейбористська партія підтримала операцію проти ІГІЛ і відкрито визнала можливість проведення військових операцій у майбутньому і підкреслила, що це можливо при необхідності правових основ і чіткого плану бойових дій та постконфліктного мирного будівництва.

Особливий підхід до політики в галузі безпеки завжди був характерний для Партії ліберальних демократів. Молодші партнери консерваторів по коаліції, вони послідовно виступали проти оновлення ядерного потенціалу на рівноцінній основі, продовжуючи цю лінію і в своєму передвиборчому маніфесті. Факт участі у роботі Д. Камерона не помішав ліберал-демократам звернути особливу увагу на ряд недоліків його безпекової політики: зокрема, вони зацентрували увагу на нездатності уряду створити резерви в 30 тис. осіб, котрі, як спочатку припускалося, повинні були частково компенсувати скорочення збройних сил. Намагаючись завоювати симпатії якомога більшого числа виборців, ліберал-демократи

виступили з пропозицією сформувати єдиний військовий кабінет, об'єднавши бюджети міноборони, спецслужб і підрозділів по забезпеченню кібербезпеки. Як і в 2010 р., ліберал-демократи стали партією, які пообіцяли заборонити експорт озброєнь в країни, що порушують права людини.

У сфері міжнародного військового співробітництва у передвиборчому маніфесті ліберал-демократів особливо підкреслювалася роль європейської оборонної інтеграції. Хоча вони і не були проти проведення референдуму про членство в ЄС у випадку передачі Брюсселю «значних повноважень» [14]. Ліберал-демократи, як і лейбористи заявили про можливість проведення військових операцій при наявності гуманітарних або правових підстав, а також присвятили окреме питання ситуації в Україні, схарактеризувавши Росію як країну «із все більше зростаючою агресією» [4].

Порівняно нова політична сила Партія незалежності Об'єднаного Королівства (ПНОК) стала ледве чи не єдиною політичною силою, що виступила з гаслами суттєвого збільшення витрат на безпеку, не дивлячись на фінансові труднощі. Крім того, ПНОК обіцяла зберегти ядерний потенціал, а також забезпечити будівництво двох нових авіаносців. У галузі зовнішньої політики і міжнародного військового співробітництва передбачалася опора на країни «англосфери», вихід з ЄС і згортання європейської інтеграції у сфері безпеки [14]. Стосовно України, то ПНОК виступила за дипломатичне розв'язання українського питання.

Іншою впливовою політичною силою стала Шотландська національна партія (ШНП), не дивлячись на поразку прибічників незалежності Шотландії на проведеному у вересні 2014 р. референдумі. Як і на референдумі з питання про незалежність, ШНП виступила за без'ядерний статус Шотландії. Крім того, у передвиборчому маніфесті ШНП особлива увага приділялася збереженню членства в ЄС і розвитку співробітництва з Брюсселем, а також проблемам безпеки в Арктичному регіоні [13].

У передвиборчому маніфесті Партії «зелених» проблематика безпеки займала другорядне значення. Лейтмотивом передвиборчої кампанії «зелених» у сфері безпеки стало ядерне роззброєння і підписання відповідної міжнародної угоди [13]. У сфері зовнішньої політики партія «зелених» виступила за збереження членства в ЄС (але при проведенні референдуму), опору на ООН.

На парламентських виборах 2015 р. аж до оголошення їх результатів зберігалася інтрига: консерватори і лейбористи йшли практично впритул, а опитування громадської думки свідчили про високу ймовірність формування нової коаліції, або уряду меншості. По результатам підрахунку голосів виборців за консерваторів проголосували 36,9% виборців, за лейбористів – 30,4%, за Партію незалежності Об'єднаного Королівства – 12,6%, за ліберал-демократів – 7,9%, за Шотландську національну партію – 4,7%, за партію «зелених» – 3,8% британців. Однак через особливість британської виборчої системи картина розподілу між партіями депутат-

ських мандатів виявилася декілька іншою: із 650 місць у палаті обшин консерватори отримали 331 місце, лейбористи – 232, ШНП – 56, ліберал-демократи – 8, ПНОК і партія «зелених» – лише по одному місцю [14]. Отже, консерватори на чолі з Д. Камероном зуміли завоювати в палаті обшин абсолютну більшість і, відповідно, отримали можливість сформувати однопартійний уряд. У декілька разів зуміла збільшити своє представництво в парламенті ШЕП, тоді як найбільшої поразки зазнали ліберал-демократи, загубивши 48 депутатських місць.

Хоча другий, на цей раз однопартійний кабінет на чолі з Д. Кемероном був сформований недавно, можна більш менш впевнено говорити про продовження ним колишньої безпекової політики. Свої посади зберегли міністр закордонних справ Ф. Хеммонд та міністр оборони М. Феллон. Але, можна говорити і про те, що консерватори оновлять стратегію національної безпеки з метою максимальної активізації її змісту. Зокрема, у розділи, присвячені викликам і загрозам, можуть додати положення, пов'язані з ризиками безпеки, які виходять з Росії.

Деякому коригуванню можуть бути піддані плани по скороченню чисельності та фінансування збройних сил. Наявність парламентської більшості і формування однопартійного уряду дозволить консерваторам проводити більш послідовну політику в галузі безпеки.

Що стосується зовнішньополітичних аспектів безпекової стратегії Великобританії, то консерватори продовжать традиційний курс по орієнтації на військово-політичне співробітництво з США і НАТО.

Слід зазначити, що проведення Великобританією середніх або великих наземних операцій є вкрай малоімовірним: у Британії ще дуже свіжі спогади про затяжні кампанії в Іраку та Афганістані. Відмова палати обшин санкціонувати в 2013 р. британську участь у запланованій військовій операції проти Дамаска стало сигналом про небажання британського суспільства брати участь у військових операціях. Крім цього, скорочення збройних сил не могли не послабити їх експедиційні можливості.

Висновки. Отже, передвиборча кампанія 2015 р. стимулювала активні дискусії з питань безпеки, а відповідні розділи були включені у передвиборчі маніфести усіх ведучих британських політичних партій.

У ході передвиборчої кампанії практично не по жодному аспекту безпекової проблематики не було міжпартійної єдності. Насамперед, лейбористи, ліберал-демократи, ШНП і партія «зелених» зробили заяву про готовність розвивати співробітництво з ЄС, а консерватори та ПНОК виявилися на боці євроскептиків. Думки партій розділилися також з питань проведення військових операцій за кордоном, фінансування й чисельності збройних сил.

В умовах однопартійного уряду і наявності більшості в палаті обшин перед консерваторами відкриваються широкі можливості по реалізації власного бачення безпекової політики Великобританії.

Список літератури:

1. Дилеммы Британии. Поиск путей развития / под ред. А.А. Громыко, Е.В. Ананьевой. – М.: Весь мир, 2014. – 459 с.
2. Коалиционное правительство Великобритании – год после выборов: доклады Института Европы / под ред. А.А. Громыко, Е.В. Ананьевой. – М.: Русский сувенир, 2011. – 179 с.
3. Яковенко Н.Л. «Особливі відносини» як визначальний фактор британської ролі в Північноатлантичному альянсі / Актуальні проблеми міжнародних відносин, 2012. – Вип. 3 (Частина 1). – С. 12–23.
4. A Strong Britain in an Age of Uncertainty: The National Security Strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/61936/national-security-strategy.pdf.
5. Armed Forces Redundancies. Standard Note SN/0591 // House of Commons Library: L., 2014.
6. Biscop S. The UK and European Defence: Leading or Leaving? // International Affairs, 2012. – Vol. 88. – P. 1297–1313.
7. Chalmers H. Towards the UK's Nuclear Century // The RUSI Journal. 2013. – № 6.
8. Cottey A. Security in 21st Century Europe. L.: Palgrave Macmillan, 2013. – 310 p.
9. Invitation to Join the Government of Britain [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.conservatives.com/~media/files/activist%20centre/press%20and%20policy/manifestos/manifesto2010>
10. Kirkup J. Navy Chief: Britain Cannot Keep up Its Role in Libya Air War Due to Cuts // The Telegraph, 2011. – 20 June.
11. Military Operations in Libya. Standard Note SN/IA/5909 // House of Commons Library. – L., 2011.
12. Richards J. A Guide to National Security. Threats, Responses, and Strategies. – Oxford: Oxford University Press, 2012. – 182 p.
13. Securing Britain in an Age of Uncertainty: The Strategic Defence and Security Review [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.direct.gov.uk/prod_consum_dg/groups/dg_digitalassets/@dg/@en/documents/digitalasset/dg_191634.pdf.
14. SIPRI Military Expenditure Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database.
15. Troop Numbers and Contributions [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.isaf.nato.int/troop-nu>.

Сталовєрова А.В., Ищенко А.О.

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТИ БЕЗОПАСНОСТИ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ ВЕЛИКОБРИТАНИИ

Аннотация

Подводятся итоги политики в области безопасности британского коалиционного правительства Д. Кеммерона (2010–2015); доказано, что политическим силам консерваторов и либерал-демократов для проведения единого курса в сфере безопасности нужно было идти на компромиссы, а также анализируется проблематика в области безопасности на парламентских выборах 2015 г., в частности проводится сравнительный анализ современной политики в области безопасности партий Великобритании, сформировавших парламент.

Ключевые слова: Великобритания, политика в области безопасности, ЕС, НАТО, политические партии, парламентские выборы.

Stalovierova A.V., Ishchenko A.O.

National University of Water and Environmental Engineering

THE UK SECURITY STRATEGY IN TERMS OF THE GENERAL ELECTION

Summary

The article sums up the coalition government (2010–2015) security policy, analyzes the 2015 general election security agenda and considers the prospects of the UK political security strategy in the context of creating the Conservative one-party government.

Keywords: UK, Great Britain, Cameron government, security, NATO, EU, political party.